

Nr 44

Jordbruksutskottets betänkande i anledning av motioner angående den moderna djurhållningen.

Motionerna

Till jordbruksutskottet har hänvisats följande av utskottet till behandling i ett sammanhang upplagna motoner

dels motionen 1972:41 av herr Henmark m. fl. (fp) vari hemställts att riksdagen beslutar att hos Kungl. Maj:t hemställa att översyn av lagen om djurskydd med följdförfattningar måtte ske med hänsyn till nu rådande förhållanden för djurhållningen och att förslag med anledning därav föreläggas riksdagen,

dels motionen 1972:556 av herr Nilsson i Agnäs (m) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t anholder om översyn av lagen om djurskydd,

dels motionen 1972:567 av herrar Werner i Malmö (m) och Clarkson (m) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t anholder om utredning och förslag, syftande till inrättande av kontrollinstans där slaktdjursuppfödare och äggproducenter mot uppfyllandet av vissa krav med avseende på djurhållningen kan erhålla särskilt intyg i enlighet med vad i motionen anförts,

dels motionen 1972:751 av herr Werner i Malmö m. fl. (m) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t anholder om översyn av djurskyddstillsynen, syftande till utbildning av tillsynsmän och personell utbyggnad.

Remissyttrandena

Utskottet har inhämtat yttranden över motionerna 1972:41, 1972:556 och 1972:567 från lantbruksstyrelsen, lantbrukshögskolan, jordbrukstekniska institutet, statens veterinärmedicinska anstalt, veterinärhögskolan, Lantbrukarnas riksförbund och Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund.

Se bilaga till detta betänkande.

Utskottet

Föreliggande motioner tar upp vissa förhållanden inom modern husdjursskötsel och granskar dem ur djurskyddssynpunkt. Motionärerna framhåller att stora förändringar skett inom djurhållningen, bl. a. övergång till drift i stor skala, sedan djurskyddslagen tillkom år 1944. Dessa förändringar har, menar motionärerna, främst motiverats av ekonomiska förhållanden medan djurens välbefinnande och trivsel

kommit i kläm. Enligt motionerna 1972:41 och 1972:556 är det mot denna bakgrund motiverat att se över lagen om djurskydd. Enligt motionen 1972:567 bör en särskild kontrollinstans få uppdraget att kontrollera att livsmedelsprodukter härrör från friska och väl behandlade djur. En utredning som syftar till inrättande av en sådan kontrollinstans föreslås därför. Slutligen begärs i motionen 1972:751 en översyn av djurskyddstillsynen syftande till utbildning av tillsynsmän och till ökade personella resurser för tillsynen.

Utskottet vill erinra om att gällande jordbrukspolitik bl. a. tar sikte på att åstadkomma en snabb rationalisering av jordbruket. Framför allt under det senaste årtiondet har en av staten stödd effektivisering av animalieproduktionen ägt rum. Denna effektiviseringsprocess har främst karakteriserats av nya och mindre arbetskrävande stallkonstruktioner. Typritningar till dylika stallar har utarbetats och rekommenderats av olika statliga och halvstatliga institutioner. Modernisering och effektivisering på djurhållningens område är också nödvändig för att tillgodose målsättningen i 1967 års jordbruksbeslut att den samhällsekonomiska kostnaden för den svenska jordbruksproduktionen blir den minsta möjliga och att jordbrukspolitiken medverkar till att livsmedlen blir så billiga som möjligt. Relativt stora enheter för produktion av broiler, ägg och fläsk har också byggts ut.

Rationaliseringen av jordbruket får givetvis inte innebära att sådana tekniska anordningar införs som vållar husdjur lidande. Bestämmelser härom återfinns i lagen den 19 maj 1944 om djurskydd. Tillsynen av att lagen efterlevs ankommer centralt på lantbruksstyrelsen, tidigare veterinärstyrelsen, som också har att meddela erforderliga råd och anvisningar till ledning för övriga tillsynsmyndigheter. För den lokala tillsynen över husdjurens vård och behandling svarar hälsovårdsnämnden i orten. Det åligger hälsovårdsnämnd att utse en eller vid behov flera tillsyningsmän. Vidare skall länsveterinär och distrikts- eller stadsveterinär medverka vid tillsynen. Länsstyrelsen skall, med biträde av länsveterinären, tillse att den lokala tillsynen fungerar som avsett.

Att missförhållanden inom animalieproduktionen, vilket påtalats i motionerna, i vissa fall förekommit sammanhänger enligt vad lantbruksstyrelsen i remissyttrande anfört med att systemlösningar för djurhållning tagits i allmänt bruk innan de hunnit prövas ordentligt. Forskning och försök pågår emellertid såsom framgår av lantbrukshögskolans yttrande kontinuerligt rörande planlösning, inredning, stallklimat m. m. i syfte att förbättra ekonomin i animalieproduktionen och för att söka uppnå en för djuren lämplig miljö. Forskning pågår också med sikte på att utveckla metoder för mätningar av djurens reaktioner gentemot närmiljön. Att en förbättrad miljö och ökad trivsel för djuren mestadels även ger det bästa ekonomiska resultat framhåller bl. a. lantbrukshögskolan och Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund. I anslutning härtill påpekar lantbrukshögskolan att en avsevärd förbättring av stallklimatet skett under senare år. Det ligger givetvis också i varje djurägars intresse att så goda betingelser som möjligt för djurens hälsa och trivsel är till finnandes.

Med anledning av konstaterade brister ur djurskyddssynpunkt har som lantbruksstyrelsen redovisar en rad åtgärder vidtagits. Sålunda har veterinär expertis knutits till en rådgivande nämnd som granskar av styrelsen utarbetade typritningar till djurstallar. Vidare har ett antal veterinärer specialutbildats och anlitas av lantbruksnämnderna för granskning av ritningar till djurstallar. Därigenom beaktas numera djurskydds- och djurhälsosynpunkter i de fall där statligt stöd söks till byggnadsåtgärd. I syfte att få även övrig bygghälsosynpunkt på detta område under kontroll har veterinärstyrelsen föreslagit Kungl. Maj:t att djurskyddslagen ges ett tillägg innebärande att alla förslag till nybyggnad eller ombyggnad av djurstallar av någon betydelse obligatoriskt skall underställas lantbruksnämnderna för granskning från djurhälso- och djurskyddssynpunkt. Förslaget är f. n. föremål för remissbehandling.

Lantbruksstyrelsen redovisar vidare hur tillsynsmyndigheterna ingripit mot vissa typer av inredningsdetaljer i djurstallar. Såsom exempel på nuvarande tillämpning av djurskyddslagen kan nämnas följande. I ladugård för uppbundna djur bör båsplatsen för varje ko vara minst 1,2 m bred för djur av storvuxen ras. Båspallens längd bör vara anpassad efter djurens storlek och uppbindingssättet. Stadigvarande uppbinding av svin är förbjuden. Uppfödning av smågrisar i bur i form av s. k. batteriuppfödning är ej heller tillåten med mindre anordningen provats vid veterinärhögskolan och godkänts av lantbruksstyrelsen. Däremot är det tillåtet att hålla fjäderfä i burar. För dimensioneringen av fjäderfäburarna gäller liksom för övriga husdjur bestämmelserna att golvytan skall vara så stor att alla djuren utan hinder kan ligga samtidigt, att djurens behov av rörelse är tillgodosett och att takhöjden är minst så stor att djuret kan stå i normal ställning. Generellt gäller vidare att husdjurens liggeplatser skall hållas rena och torra antingen genom daglig rengöring eller påföring av tillräcklig mängd strömedel.

I anslutning här till kan nämnas att lantbruksstyrelsen, enligt vad utskottet under hand inhämtat, har för avsikt att göra en översyn av gällande råd och anvisningar om tillsynen över hållande av djur.

Utskottet vill med anledning av förevarande motioner understryka att effektiviseringen av husdjursskötseln givetvis inte får drivas på sådant sätt att gällande djurskyddsbestämmelser åsidosätts. Om husdjurens miljö och skötsel utformas med tanke på djurens hälsa och trivsel medför detta för övrigt, såsom flera remissinstanser påpekat, vanligen ett ökat ekonomiskt utbyte. Utveckling av nya system för djurhållning bör grundas på forskning och praktiska försök, som särskilt tar sikte på att åstadkomma en för djurens trivsel lämplig miljö. Som av det föregående framgår bedrivs vid lantbrukshögskolan och veterinärhögskolan undersökningar i angivna syfte. Det är givetvis väsentligt att kontrollen av djurskyddet i praktisk husdjursskötsel fungerar väl. Utskottet vill på denna punkt hänvisa till att möjligheterna att förbättra kontrollen av nyuppförda byggnader genom obligatorisk granskning ur djurskyddssynpunkt av byggnadshandlingar, såsom redovisats i det föregående, f. n. är föremål för prövning. En sådan granskning liksom den planerade översynen av

gällande råd och anvisningar syftar till en förbättrad kontroll av djurskyddet inom animalieproduktionen. Någon sådan översyn av lagen om djurskydd som föreslagits i motionerna 1972:41 och 1972:556 finner utskottet mot bakgrund av det anförda inte erforderlig.

I vad gäller djurskyddstillsynen och dess organisation får utskottet i likhet med vad som skett vid tidigare riksdagsbehandling av frågan - senast föregående år (JoU 1971:15) - erinra om att vissa brister förekommit i tillsynen av djurskyddslagens efterlevnad på det lokala planet. Utbildnings- och informationsverksamhet har emellertid bedrivits i syfte att undanröja kvarstående olägenheter. I och med att pågående kommunindelningsreform blir genomförd torde vidare kommunernas möjligheter att ordna en effektiv tillsyn förbättras. Utskottet finner det därför inte motiverat att förorda en översyn av djurskyddstillsynen eller ett inrättande av en ny kontrollinstans på sätt som föreslagits i motionerna 1972:751 resp. 1972:567.

Utskottet hemställer alltså

att riksdagen lämnar utan åtgärd

1. motionen 1972:41
2. motionen 1972:556
3. motionen 1972:567 och
4. motionen 1972:751.

Stockholm den 18 oktober 1972

På jordbruksutskottets vägnar

NILS G. HANSSON

Närvarande: herrar Hansson i Skegrie (c), Mossberger (s), Persson i Skänninge (s), Antby (fp), Johanson i Västervik (s), Hedin (m)*, Jonasson (c)*, Magnusson i Grebbestad (s), fru Anér (fp), herrar Augustsson (s)*, Larsson i Borrby (c), fru Lindberg (s), herrar Krönmark (m), Takman (vpk) och fru Theorin (s).

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

Yttranden över motionen 1972:41, 1972:556 och 1972:567**Lantbruksstyrelsen (15.5.1972)**

Lantbruksstyrelsen anser att tillgodoseendet av djurskyddssynpunkterna vid utformandet av husdjurens närmiljö torde kunna ske inom ramen för nu gällande djurskyddslag med undantag för det tillägg om obligatorisk granskning av alla förslag till djurstallar, som vilar hos Kungl. Maj:t. Styrelsen, som avstyrker bifall till motionerna, anför vidare.

I motionerna framföres i något varierade versioner en del av den kritik mot den rationaliserade djurhållningen, som framlades i massmedia för tre – fyra år sedan. I motion 1972:567 sägs att den fram till den 1 januari 1972 ansvariga tillsynsmyndigheten för djurskyddet, veterinärstyrelsen, inte tagit några initiativ för att avhjälpa missförhållandena. Styrelsen sökte emellertid finna orsaken till de i vissa avseenden otillfredsställande förhållandena. Sedan den kommit fram till att förklaringen var att söka i att de starka kraven på lantbruket att rationalisera tvingat fram systemlösningar för djurhållning, som tagits i allmänt bruk innan de hunnit prövas ordentligt och att därvid djuren fått försöka anpassa sig till tekniken i stället för tvärtom, tog styrelsen initiativ till överläggningar med lantbruksstyrelsen om vad som borde göras. Därvid kom man överens om att i den tekniska grupp i lantbruksstyrelsen, som svarade för typritningar till djurstallar, placera ett par veterinära djurslagsspecialister för tillgodoseende av djurskydds- och djurhälsoaspekter. Veterinärstyrelsen lät därefter specialutbilda femtio veterinärer i granskning av ritningar till djurstallar ur nämnda synpunkter. Dessa ställdes sedan, två i varje län, av lantbruksstyrelsen till lantbruksnämndernas förfogande för att som s. k. djurskyddssakkunniga granska förslag till ny- och ombyggnader av djurstallar.

Vid den nämnda utbildningen liksom i djurskyddsarbetet bland husdjuren över huvud taget är en av de viktigaste uppgifterna att för alla berörda klargöra sambandet djurskydd – djurhälsa – ekonomi. Djurskyddsarbetet syftar till att skapa bättre förhållanden för djuren, vilket ger bättre djurhälsa, som i sin tur medför ökat ekonomiskt utbyte. Stort utrymme har i kurserna för djurskyddssakkunniga getts åt byggnadsekonomiska synpunkter i avsikt att åstadkomma balans mellan djurskydds- och kostnadssynpunkter innebärande att förslag till nödvändiga djurskyddsåtgärder alltid utformas på ur kostnadssynpunkt förmånligaste sätt. Det bör ånyo framhållas att hänsyn härvid också bör tas till djurskyddsåtgärdernas effekt på djurens hälsa och välbefinnande och därmed på det ekonomiska utbytet av driften. För lantbruksstyrelsens vidkommande är det naturligt att nyssnämnda tankegångar blir vägledande i styrelsens rådgivnings- och planeringsverksamhet på detta område, genom det samarbete mellan tekniker, husdjursfolk och veterinärer, som numera kan äga rum inom styrelsen.

Genom djurskyddssakkunniga i lantbruksnämnderna kan djurhälso- och djurskyddssynpunkter läggas på förslag till djurstallar o. dyl. i de fall, där vederbörande söker statligt stöd. Resten av fallen, beräknad till ca hälften, passerar aldrig lantbruksnämnden. För att få även dessa granskade begärde veterinärstyrelsen i samråd med lantbruksstyrelsen för några år sedan hos Kungl. Maj:t att djurskyddslagen skulle ges ett tillägg innebärande att alla förslag till nybyggnad eller ombyggnad av någon betydelse obligatoriskt skulle underställas lantbruksnämnderna för

granskning ur djurhälso- och djurskyddssynpunkt. Förslaget har ännu inte föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

I samråd med lantbruksstyrelsen har veterinärstyrelsen vidare från fall till fall underrättat tillverkare och saluförare av inredningsdetaljer i djurstallar (bindslen o. d.) att de borde låta testa sina artiklar vid veterinärhögskolans sektion för husdjurshygien i Skara innan de släpptes ut till allmänt bruk vid risk att de annars kunde komma att förbjudas i samband med den löpande tillsynen. Bl. a. har veterinärstyrelsen i samråd med lantbruksstyrelsen förbjudit burhållning av svin i avvaktan på en sådan test. Det i en motion nämnda ingripandet av en länsveterinär mot den s. k. Protectabågen skedde givetvis i samråd med veterinärstyrelsen och ansågs kunna ske sedan systemets olämplighet klarlagts vid en vetenskaplig undersökning. Efter att djurägaren klagat hos länsstyrelsen och regeringsrätten och förbudet att använda systemet vunnit laga kraft bringades det till hälsovårdsnämndernas kännedom. I samband härmed ansåg sig veterinärstyrelsen och lantbruksstyrelsen genom den tidigare nämnda undersökningen av uppbinding av svin ha fått underlag för att helt förbjuda stadigvarande uppbinding av detta djur.

Lantbruksstyrelsen följer utvecklingen inom husdjurshållningen. Inom den nödvändiga forskningen på området återstår förutom nödvändig uppföljning av de undersökningar som utförts av nötkreaturens och svinens närmiljö att på samma sätt undersöka fjäderfäns. Tills detta skett får bl. a. burhållning av fjäderfä liksom all annan djurhållning kontrolleras av den löpande tillsynen, som har att tillse att burarna inte överbeläggs, att de inte skadar djuren etc.

Att konsumenterna, som antyds i motion 1972:567, erbjuds ohälsosamma och oaptitliga livsmedelsprodukter är enligt lantbruksstyrelsens mening inte riktigt. Förslaget att inrätta en kontrollinstans som skulle kunna lämna intyg till djuruppfödare att deras produkter tillkommit vid en sund och djurvänlig drift förefaller oralistiskt och ägnat att skapa ytterligare onödig byråkrati. Om djurhållningen sker enligt utfärdade råd och anvisningar och tillsynen av djurskyddslagens efterlevnad fungerar tillfredsställande behövs ingen sådan kontrollinstans.

Frågan om den lokala djurskyddstillsynen har behandlats vid flera riksdagar. Även om den i stort fungerar kan fortfarande konstateras att den är i behov av en upprustning, Lantbruksstyrelsen bedriver viss informationsverksamhet riktad bl. a. till hälsovårdsnämnder och tillsyningsmän. Vad som krävs är emellertid i första hand ökad övergång från förtroendemän till anställda tillsyningsmän och större anslag till tillsynsverksamheten. Vid tidigare riksdagsbehandling har det ansetts att detta skulle kunna realiseras först när kommunernas resurser efter kommun-sammanläggningen blivit tillräckligt stora.

Lantbrukshögskolan (15.5.1972)

Lantbrukshögskolans rektorsämbete överlämnar som eget yttrande inhämtat gemensamt yttrande från professorn i husdjurens utfodring och vård, Olof Claesson, och professorn i lantbrukets byggnadsteknik, Rolf Henriksson. I yttrandet framhålls att nu gällande djurskyddslag mot bakgrund av hittills föreliggande objektiva resultat rörande djurens trivsel i modern animalieproduktion synes ge betryggande garantier för uppfyllande av de etiska kraven på djurvård i animalieproduktionen. Den intensifierade forskningen på detta område kommer sannolikt att snabbt öka tillgången på objektiva resultat rörande djurens trivsel i modern

animalieproduktion. En översyn av djurskyddslagens bestämmelser enligt motionerna 1972:41, 1972:556 och 1972:567 anses därför lämpligen böra anstå till säkrare underlag för objektiva bedömningar föreligger. Vidare anför följande.

I motionerna 1972:41 och 1972:556 påtalas framför allt att under de senaste åren den ekonomiska pressen på lantbruket har påverkat utvecklingen av djurens närmiljö, framför allt i nötkreaturs-, svin- och hönsstall. Mest påtagligt är detta då det gäller nötkreaturs- och svinstall, där "hårda golv, frånvaro av halmbäddar, otillräckliga utrymmen, onaturliga konstgjorda miljöer, giftiga gaser vid flytgödselanordningar, för korta båsallar, inblandning av antibiotika i fodret m. m. skapar stress, kannibalism, sjukdomar i klövar, penskador — — — —". (Mot. 1972:41).

Olika institutioner har under de senaste åren i sin verksamhet i hög grad arbetat med att förbättra djurens rums- och närmiljö, eftersom dessa faktorer i hög grad påverkar djurens trivsel och därmed sannolikt även deras produktion. I detta arbete är emellertid svårigheterna stora att bedöma vad djuren upplever som god miljö. De metoder som har använts i försöksarbetet för att bedöma miljön är beteendestudier, dvs. studiet av hur djuren upplever sin miljö genom att registrera hur de reagerar vid olika förändringar av denna.

Då det gäller *rumsmiljön*, dvs. temperaturens, värmestrålningens, luftfuktighetsens och relativa fuktighetens anpassning till djurens krav har en avsevärd förbättring under senare år skett i djurstallarna i förhållande till tidigare. En intensiv teknisk utveckling har skett, eftersom problemen att bemästra klimatet har blivit större i storproduktionen på grund av den ofta tätare beläggningen i stallarna. Det är även troligt att avelsarbetet har gett till resultat känsligare djur som därmed ställer ytterligare krav på rumsmiljön.

Givetvis förekommer i praktiken stora variationer i närmiljön i enskilda stall, främst beroende på den differentierade kunskapsnivån hos lantbrukarna och därmed även skillnader i skötseln av ventilations- och uppvärmningsanordningar. Man kan även konstatera att eftersläpningen i tillämpad teknik i förhållande till känd teknik är och kommer att bli stor på detta område, eftersom livslängden på installationer och utrustning är relativt lång. Man kan dock lätt konstatera att för våra vanligaste djurslag rumsmiljön i djurstallarna genomsnittligt avsevärt förbättrats. Jordbrukarna är också klart medvetna om att förutsättningarna för ett gott produktionsresultat i animalieproduktionen bl. a. är en god rumsmiljö, vilket som tidigare nämnts framför allt accentuerats i stordriften.

De förändringar som skett inom *närmiljön* är framför allt beroende på införandet av ny teknik i djurstallarna men även på grund av de ökade byggnadskostnaderna inom jordbruket. Man kan inte heller här generellt säga att miljön har blivit sämre. I mjölkproduktionen har exempelvis under senare år lösdriftssystemet utvecklats, där djurens närmiljö förbättrats i förhållande till tidigare. I lösdriftsladugården står inte djuren uppbundna på en plats hela året utan de har möjlighet att fritt röra sig samtidigt som man i dessa stallar har avbalkade liggeplatser med mjuk liggryta samt dessutom foderbord. Dessa stallar är planerade med särskilda mjölknings-, behandlings- och kalvningsavdelningar, som inte endast är bekväma för dem som arbetar i stallarna utan även ger en bättre miljö för djuren.

I vissa avseenden har emellertid miljön försämrats i ladugårdarna. Vid användningen av flytgödsel i den nuvarande formen förutsätter detta ströfri båsall, varför djuren då kommer i direktkontakt med båsallens

betongyta. Dessutom har man i vissa fall konstaterat att giftig gas kan frigöras från flytgödseln. Denna gas kan framkalla sjukdomssymtom på djuren, t. o. m. dödsfall har inträffat. Riskerna för att giftig gas i nybyggda stallar numera skall kunna påverka djuren har i stort sett eliminerats genom förbättrade kunskaper om hur flytgödselanordningar skall installeras och hur gödseln skall hanteras samt hur ventilationen skall installeras och skötas. Försök med att förbättra närmiljön pågår dessutom vid institutionen för lantbrukets byggnadsteknik (LBT) och institutionen för husdjurens utfodring och vård, varvid man försöker utveckla en mjuk båsallsmadrass som skall kunna motsvara den tidigare halmbädden samtidigt som man genom utveckling av djurvänligare uppbindningsanordningar, foderbord, båsavskiljare osv. avser att förbättra hela båsallens närmiljö.

Ungdjuren hålls i ökad utsträckning på spaltgolv i boxar. I förhållande till en väl skött ströbädd innebär detta naturligtvis en miljöförsämring, men efter utvecklingen av eluppvärmda spaltgolv som skett vid LBT finns förutsättningar för en förbättring av närmiljön även här. Besparingen i arbetskostnad är ett tungt vägande skäl för användning av spaltgolv vid denna produktion.

I smågrisproduktionen har en snabb förändring skett mot användning av grisningsboxar där suggan under en kort period stängs in i en box. Även under sintiden är det vanligt att uppställning sker i individuella boxar. Naturligtvis minskas suggans rörelsefrihet vid detta uppställningsätt, men å andra sidan skyddas smågrisarna i grisningsboxen från att bli klämda av suggan och i sinsuggboxen skyddas suggan från andra sugor. Även den individuella kontrollen blir bättre. Uppställning av suggorna i bås eller t. o. m. uppbindning av suggorna behöver i och för sig inte vara någon miljöförsämring – kor har exempelvis varit uppbundna på båsplats under flera hundra år – det är främst fråga om sättet för uppbindningen eller uppställningen i boxen. Den senaste utvecklingen har här gått mot att suggorna vid grisningen endast fixerats i boxen under kortare tid för att efter grisningen ges större möjligheter för rörelse. På samma sätt är det för sinsuggorna. Dessa ges numera ökade möjligheter för motion genom att hållas i mindre boxar, där varje suga får en avbalkad liggbas vid fodertråget.

Den närmiljöförsämring som under senaste tiden har uppkommit i svinproduktionen är främst beroende på slopandet av strö såväl i smågristallar som i gödsvinstallar. Nyare försöksresultat vid lantbrukshögskolan visar emellertid klart fördelarna med halmströ i svinproduktionen och detta rekommenderas i rådgivningen och har även vunnit beaktande i den praktiska produktionen. Dessutom pågår vid LBT fortsatta försök, bl. a. med att göra golvet mer miljövänligt. I vissa fall installeras även uppvärmning i golvet, speciellt i gödsvinstallar, vilket har en gynnsam effekt, och försök kommer att genomföras att under sommarperioden sänka temperaturen i golvet för att djuren lättare skall kunna avge sin överskottsvärme, men dessa förbättringar av närmiljön för grisarna är svårt att dokumentera i ekonomiska resultat. Totalt sett torde det inte vara de nyutvecklade inredningsdetaljerna, utrustningen och planeringen som är det avgörande för djurens närmiljö, utan det är skötseln av anläggning och då framför allt klimatreglering, gödselhantering och utgödsling.

Övergången till användning av bursystem vid äggproduktion har haft en avgörande betydelse för kontroll och skötsel av hönsen, vilket har gett utslag i en högre produktion. Även här kan skötseln misskötas och detta är oftast den främsta orsaken till en försämrad närmiljö för djuren. Att exempelvis i en bur för 3 höns placera 4 höns är att använda inredningen

på fel sätt och att placera dåliga vattennipplar så att vattnet rinner längs djurens hals när de dricker påverkar ogynnsamt fjäderskruden. De burar som utvecklas för äggproduktion kan rätt använda knappast sägas innebära en miljööförsämring för djuren, tvärtom förhindras bl. a. kannibalism och sjukdom effektivt i detta system.

Sammanfattningsvis kan sägas att den utveckling av inredningsdetaljer som pågår och även den utveckling av planlösning som är på gång inte enbart har som mål att försöka öka ekonomin i animalieproduktionen. I stället är det tveksamt om en god ekonomi i animalieproduktionen kan uppnås utan en för djuren lämplig miljö. Av denna orsak torde knappast en översyn av djurskyddslagen vara befogad. Däremot kan av andra orsaker, främst behovet av en modernisering av miljövårdslagen, en översyn vara motiverad. Beträffande förslaget om en obligatorisk granskning av ritningar för byggnader till animalieproduktion kan nämnas att en sådan granskning är obligatorisk för byggnader till vilka statligt stöd söks. Genom denna granskning, som sker för uppskattningsvis 50 % av ny- och ombyggnader, erhålls en tillräcklig påverkan på projekteringen i stort. Projektering och planering av byggnader för animalieproduktion är så komplex att några snäva regler för detta knappast kan upprättas. Det vore även olyckligt om härigenom den utveckling på byggnadsområdet som sker hos progressiva lantbrukare skulle hindras. Med de knappa medel som står till buds för forskning, är denna del av byggnadsutvecklingen ett utmärkt komplement till den som sker vid statliga institutioner. Resultaten kan ofta användas i dessa institutioners verksamhet.

Beträffande forsknings- och försöksverksamheten rörande husdjurens vård vill lantbrukshögskolan framhålla att detta område sedan omorganisationen 1962 åvilar institutionen för husdjurens utfodring och vård. Inom ramen för de betydande satsningar som under den senaste 10-årsperioden ägt rum på husdjursområdet vid lantbrukshögskolan har även forsknings- och försöksverksamhet rörande husdjurens vård upptagits på programmet. Detta arbete syftar till att utveckla metoder för objektiva mätningar av djurens reaktioner gentemot den tekniska rums- och närmiljön. Med hänsyn till strukturrationaliseringens snabba fortskridande inom särskilt fjäderfä- och svinproduktionen har i första hand dessa områden upptagits till undersökning. Sålunda bedrivs med anslag från Kungl. lantbruksakademien och statens råd för skogs- och jordbruksforskning undersökningar rörande hönsens beteende och reaktioner i förhållande till miljön. Detta arbete har rönt internationell uppmärksamhet och delvis på grund härav anordnar Nordiska Jordbruksforskarens Förening ett symposium om närmiljö i fjäderfäproduktionen i oktober 1972 i Uppsala.

Inom ramen för institutionens ordinarie anslag har vidare upptagits undersökningar för metodutveckling rörande motsvarande studier inom svinproduktionen. På nötkreatursområdet pågår motsvarande undersökningar i första hand i relation till skötselfaktorerna mjölkning samt utfodringsrutiner. Det må här särskilt understrykas att detta område erbjuder betydande svårigheter ur forskningsmetodisk synpunkt. Etologisk forskning bedrivs visserligen vid universitetsinstitutioner i vårt land men avser i första hand djurarter, som icke används inom animalieproduktionen. Kontakt har emellertid etablerats med denna etologiska forskning. Institutionen för husdjurens utfodring och vård avser att väsentligt intensifiera forskningen på detta område i samverkan med lantbruksstyrelsen och Svenska Djurskyddsföreningen. Resultatet av detta arbete bör kunna utgöra värdefull vägledning vid en eventuell översyn av djurskyddslagen.

Jordbrukstekniska institutet (28.4.1972)

Institutet anför.

Jordbrukstekniska institutets arbeten och erfarenheter på djurhållning i större skala hänför sig i första hand till teknik och arbetsmetoder beträffande foder- och gödselhantering i svin- och nötkreatursstallar. Beträffande höns har institutet inga erfarenheter.

Inom djurhållning i större skala har institutet inte funnit att djuren har lidit skada av olämpliga uppbindningsanordningar eller för små utrymmen. Uppfödare har dock tillfälligt haft för många djur inom begränsade utrymmen vilket gjort att alla djur inte haft tillräcklig liggyta. Vårt arbetsområde är dock inte inriktat på att undersöka vilka vistelseytor eller uppbindningsanordningar som är lämpliga i olika fall. Detta arbete handhas bl. a. av Lantbrukshögskolans institution för byggnadsteknik.

Automation vid utfodring och utgödsling för svin och nötkreatur blir mer och mer vanligt och institutet arbetar här med att utveckla rationella metoder. I detta arbete samarbetar vi med Lantbrukshögskolans institutioner för byggnadsteknik och för husdjurens utfodring och vård, Veterinärhögskolans institution för husdjurshygien och Statens veterinärmedicinska anstalt. I de system som hittills har framkommit och används har vi inte kunnat konstatera några olägenheter för djuren om systemen handhas på rätt sätt. Den utfodringsteknik som våra arbeten är inriktad på syftar till att kunna fördela fodret så jämnt som möjligt inom olika grupper och även individuellt till enskilda djur. Detta behöver inte på något sätt leda till sämre vistelseförhållanden för djuren utan snarare till en mer harmonisk tillvaro där det inte blir någon kamp om fodertillgången mellan djuren.

Institutets erfarenheter i stort visar att okunnighet om ny teknik utom i rena undantagsfall är orsaker till uppkomna olägenheter i djurstallarna. Det är därför väsentligt att satsa på upplysning om hur ny teknik skall tillämpas.

En översyn av djurskyddslagen där krav uppställs även för de nyare driftsformerna vore för inriktning av vår verksamhet värdefull att få genomförd. En sådan översyn får dock inte baseras helt på subjektiva värderingar och mänskliga hänsyn. Med skärpa må här understrykas att värderingar av djurens tillvaro ofta måste baseras på objektiva studier över djurens trivsel och reaktioner gentemot den tekniska närmiljön. I annat fall kan vi med en översyn av djurskyddslagen riskera att bromsa en vidare utveckling av rationella djurhållningsmetoder.

Statens veterinärmedicinska anstalt (27.4.1972)

Statens veterinärmedicinska anstalt har avgett gemensamt yttrande över de tre i förevarande betänkande berörda motionerna 1972:41, 1972:556 och 1972:567 samt motionerna 1972:40 och 1972:44. (Sistnämnda båda motioner behandlar utskottet i sitt betänkande 1972:43.) Anstaltens synpunkter redovisas under följande rubriker: 1. Behovet av översyn av djurskyddslagstiftningen, 2. Definition och kriterier på djurplågeri inom olika områden, främst animalieproduktion och försöksdjursanvändning, 3. Tillsynen och kontrollen av djurskyddslagen. Anstalten anför.

Ad I. SVA har i yttrande över en av hr Henmark förra året väckt motion (1971:78) rörande översyn av bestämmelserna om användning av djur för vetenskapliga ändamål anført att mera vore att vinna i motionens

syfte genom åtgärder på andra områden än på lagstiftningens. I det fallet hänvisade SVA till bl. a. ett ökat stöd åt strävandena att utveckla användandet av cellkulturer samt till en fortsatt upprustning av de resurser, som nu börjat tillskapas för att i praktiskt handlande förbättra uppfödningen, skötseln, hälsotillståndet och anskaffningen av försöksdjur. SVA är fortfarande av den meningen att man över hela djurskyddsfältet kan åstadkomma bättre förhållanden med användande av de nuvarande bestämmelserna, den nuvarande forskningsapparaten och de existerande kontrollorganen och att åtgärder av dessa slag skall ha prioritet framför en revision av lagstiftningen. Därtill skall återkommas i det följande.

Vad ovan sagts betyder givetvis inte att SVA motsätter sig en översyn av gällande bestämmelser utan är endast en vägning mellan olika insatser för att främja vårt djurskydd. Av de i motionerna väckta tankarna i fråga om djurskyddslagstiftningen vill anstalten instämma i vad hr Henmark m. fl. säger i motion 1972:40 i uppsätsfrågan. Även om frågan om uppsätsens betydelse för straffutmätningen enligt BrottB 16:13 i första hand är av juridisk natur, synes det även från veterinärmedicinsk synpunkt vara motiverat att djurplågeri bedöms och bestraffas som sådant oavsett uppsätsen.

Ad 2. Mycket central blir frågan, hur djurplågeribegreppet definieras och vilka kriterier, som finns på djurplågeri. Ett självklart mål bör vara att åstadkomma objektivast möjliga kriterier. I många fall har de närmast ansvariga för dessa bedömanden, nämligen veterinärerna och veterinärmyndigheterna, sådana objektiva kriterier att grunda sina bedömanden på. I andra fall saknas sådana eller finns skiljaktiga åsikter om deras relevans. Det är av stor vikt att forskningen (och därmed undervisningen) på detta område får sådana resurser att förbättrade och möjligast invändningsfria kriterier på vad som är djurplågeri kan åstadkommas, och att dessutom bl. a. de miljökrav kan preciseras, som måste tillgodoses för att ge god hälsa och trivsel för djuren. Denna forskning är som så mycket annat tvärvetenskaplig. Veterinärmedicinen har självfallet en central plats i dessa sammanhang under medverkan av husdjursvetenskap, etologi (beteendeforskning) m. fl. SVA vill starkt understryka behovet av denna forskning och särskilt peka på de insatser som på senare år gjorts i fråga om forskningen på husdjurshygienens område och på försöksdjursområdet. Det är viktigt att denna forskning, som är förklarad till Veterinärhögskolans institutions för husdjurshygien och sjukdomsgenetik Skara-avdelning respektive till statens veterinärmedicinska anstalt får ökat stöd.

Ad 3. SVA vill helt instämma i vad hr Henmark m. fl. säger i motion 1972:40 om behovet av skärpt kontroll i fråga om efterlevnaden av djurskyddslagarna. Detta är i första hand en fråga om att göra hälsovårdsnämndernas handläggning av djurskyddstillsynen mera effektiv genom utbildning av tillsynsmän och genom förbättrad tillgång på experter ute i regionerna. SVA vill i det sammanhanget särskilt peka på det av veterinärväsendeutredningen i dess betänkande "Veterinärdistriktsindelningen m. m." (SOU 1971:3) framförda förslaget om regionala djurslagsspecialister. Med de stora olikheter i fråga om djurhållning och djurhälsa, som råder mellan olika djurslag, är det av särskilt värde att ha tillgång till djurslagsspecialiserad expertis i djurskyddsfrågor. Vad här sagts om hälsovårdsnämnderna betyder att en kontrollinstans liknande den som hrr Werner och Clarkson efterlyser i motion 1972:567, ehuru med delvis andra uppgifter, redan finns men att den är i stort behov av effektivisering.

I frågan om tillsyn och kontroll av efterlevnaden av de olika

djurskyddslagarna har i motionerna 1972:40 och 44 framförts ett förslag om inrättandet av en djurens ombudsman. Enligt SVA:s uppfattning har detta förslag låg prioritet i jämförelse med de övriga av anstalten anförda behoven av resursförstärkningar i syfte att förbättra vårt djurskydd. Såvitt SVA bedömer saken bör f. ö. genom riksdagens nuvarande ombudsmän eventuellt förekommande missförhållanden i vissa fall kunna beivras. Gemensamt för de av anstalten här ovan föreslagna åtgärderna är en strävan att skapa en så sakligt riktig grund som möjligt för handläggningen av djurskyddsfrågorna på de administrativa grunder, som redan existerar.

Veterinärhögskolan

a. angående motionen 1972:41 (27.4.1972)

Högskolans rektorsämbete anför.

I motionen erinras om och ges exempel på att efter djurskyddslagens tillkomst 1944 stora förändringar har skett inom djurhållningen i landet. Såväl ekonomiska som djurskyddssynpunkter talar enligt motionärerna för att en översyn av hithörande författningar bör ske med hänsyn till nu rådande förhållande för djurhållningen. Som exempel på åtgärder, vilka böra lagfästas, nämnes i motionen obligatorisk granskning av ritningar och andra planer för djurhållning innan densamma får tagas i bruk.

Erfarenheter från bl. a. veterinärhögskolans institution för husdjurs-hygien har visat, att ett effektivt sjukdomsbekämpande i modern djurhållning är omöjligt att genomföra utan att påverka olika faktorer i djurens miljö. Härigenom åstadkommes automatiskt en ur såväl djurskyddssynpunkt som ekonomisk synpunkt mera ändamålsenlig djurmiljö. En granskning av ritningar och projekthandlingar, som föreslås i motionen, kan nämligen -- rätt utförd -- hindra att ur djurhälso- och djurskyddssynpunkt olämpliga miljöer tillskapas, vilket ur sjukdomsbekämpningssynpunkt liksom ur djurskyddssynpunkt är vida mer effektivt än terapi gentemot sjukdomar, vilka är en följd av olämplig miljö. Sedan flera år har krav på generell sådan granskning rests från olika veterinära instanser, bl. a. dåvarande veterinärstyrelsen. Genom att vid en komplettering av djurskyddslagen införa detta krav skulle tvivelsutan dels ekonomiska vinster göras av djurägarna genom att en minskning av miljöbetingade djursjukdomar åstadkommes, dels en ur djurskyddssynpunkt bättre miljö tillförsäkras djuren.

b. angående motionen 1972:556 (9.6.1972)

Rektorsämbetet tillstyrker -- under hänvisning till sitt yttrande 27.4.1972 över motionen 1972:41 i samma ämne -- bifall till motionen.

c. angående motionen 1972:567 (27.4.1972)

Rektorsämbetet anför.

I motionen framförs kravet att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag, syftande till inrättande av kontrollinstans där slaktdjursuppfödare och äggproducenter mot uppfyllandet av vissa krav med avseende på djurhållningen kan erhålla särskilt intyg i enlighet med vad i motionen anförts.

Som motiv framföres önskemål om att kunna köpa livsmedelsprodukter från "friska och väl behandlade djur". Mot bakgrund av det allt större intresset från allmänhetens sida för "varudeklaration" i olika former synes den begärda utredningen vara önskvärd ur allmän synpunkt. Ej sällan framföres den åsikten att den svenska djurskyddslagstiftningen är

ett hinder för svensk animalieproduktion medan till Sverige importerade animalieprodukter ej är utsatta för begränsningar av detta slag. Detta kan motivera, att i en utredning ta upp möjligheterna för en djurskyddskontrollinstans även för importerade animalieprodukter i analogi med vad som sker ur livsmedelshygienisk synpunkt med importerade animalieprodukter. Därest utredningen ger vid handen, att en sådan kontrollinstans är möjlig att åstadkomma skulle denna för svensk animalieproduktion eventuella negativa effekt av den svenska djurskyddslagstiftningen kunna undvikas.

Lantbrukarnas riksförbund (LRF) (2.5.1972)

LRF har avgett gemensamt yttrande över de tre i förevarande betänkande berörda motionerna 1972:41, 1972:556 och 1972:567 samt motionerna 1972:40, 1972:44, 1972:750 och 1972:1271. (Sistnämnda fyra motioner behandlas i utskottets betänkande 1972:43.)

LRF redovisar inledningsvis vissa principiella synpunkter och anför därvid.

Som en allmän och självklar grundprincip för varje form av djurhållning bör gälla att all nödig omvårdnad om djurens välbefinnande såväl till fysisk som psykisk hälsa iakttas. Medvetet djurplågeri måste förhindras samt förekommande former av omedvetet djurplågeri motverkas.

Konsumenternas krav på förbilligande livsmedel får inte tillåtas att menligt påverka möjligheterna till en sund djurvård.

Den statliga jordbrukspolitiken är starkt inriktad på att främja en produktionsteknik som ger lägsta möjliga produktionskostnader. I detta syfte har strukturuomvandlingen i olika avseenden påskyndats och statsmakterna har via sina rationaliseringsorgan genom rådgivning och ekonomiskt stöd medverkat till introduktionen av nya tekniska hjälpmedel och nya produktionsformer. De i detta sammanhang mest påtagliga förändringarna gäller anläggningar för storproduktion av animalier — i första hand broiler, ägg och fläsk.

Dessa effektivitetssträvanden har i flera avseenden kommit i konflikt med djurskyddssynpunkter. Vissa av statliga rådgivare rekommenderade tekniska anordningar har efter en tids användning blivit förbjudna, vilket självfallet inneburit förluster för enskilda lantbrukare. LRF anser det ytterst angeläget att den teknik som används inom jordbruket fyller alla de krav som ställs från djurskyddssynpunkt. Ny teknik bör ej introduceras förrän den prövats från denna synpunkt. Kraven vid nyetablering bör därför ställas så högt att djurskyddets intressen för överskådlig tid kan anses tillgodosedda.

LRF delar uppfattningen att flera inslag i den teknik som tillämpas vid stora anläggningar av fabrikstyp för animalieproduktion är tvivelaktiga ur djurskyddssynpunkt. LRF har också motsatt sig att statligt stöd skall utgå till sådana anläggningar.

LRF anför beträffande de enskilda motionerna bl. a.

Motionerna nr 41 och 556

Motionerna syftar till en översyn av 1944 års lag om djurskydd varvid i motion nr 556 särskilt betonas att en dylik översyn måtte ske med hänsyn till nu rådande förhållanden för djurhållningen.

Beträffande LRFs principiella inställning hänvisas till det inledande avsnittet.

LRF har inte anledning att motsätta sig att en översyn av nu gällande

djurskyddslag sker. Dock vill förbundet påpeka att de missförhållanden som motionärerna häftigast angriper sägs förekomma i sådana produktionsenheter vars tillkomst stöds av statsmakterna.

Motion nr 567

Motionen mynnar i en hemställan att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om utredning och förslag, syftande till inrättande av en kontrollinstans där slaktdjursuppfödare och äggproducenter mot uppfyllandet av vissa krav med avseende på djurhållningen kan erhålla särskilt intyg, berättigande till vissa högre priser vid produktförsäljningen. Åtgärderna avser att begränsa intresset för djurfabrikerna som produktionsform.

Beträffande LRFs principiella inställning hänvisas till det inledande avsnittet.

Önskemålet från djurskyddshåll att hindra djurfabrikernas fortsatta utbredning samt att även åstadkomma en begränsning av dessa produktionsenheters nuvarande omfattning synes enligt motionärernas uppfattning sammanfalla med konsumenternas önskan att erhålla livsmedel av högre kvalitet.

De åtgärder som föreslås för att uppnå den önskade målsättningen förefaller dock enligt LRF något omständlig. Förslaget att införa någon form av "ursprungsbevis" leder till en onödigt komplicerad av det förfarande som tillämpas vid slaktleveranser i dag.

Vidare anser LRF att en sådan omsvängning i inställningen till de s. k. djurfabrikerna som motionärerna ger uttryck för snarare bör tillkännages genom en ändrad tillämpning från statsmakternas sida vid tillstånds- och stödgivning för byggnation av dylika anläggningar. Stora anläggningar kräver tillstånd av koncessionsnämnden och det enklaste vore att via dess tillståndsgivning hindra tillkomsten av djurfabriker.

Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund

a. angående motionerna 1972:41 och 1972:556 (26.4.1972)

Riksförbundet tillstyrker de båda motionerna och anför.

Lagen om djurskydd av 1944 har kompletterats en hel del under de senaste åren och Riksförbundet noterar med tacksamhet, att den sålunda utökats med

- bestämmelser om förevisning av djur (s. k. cirkusbestämmelserna),
- lagbestämmelser om hållande av bandhund,
- om yrkesmässig hunduppfödning,
- användning av djur för vetenskapligt ändamål,
- om tillsynen av lagen, slakt av ren etc.

Trots detta behöver lagen en *fortlöpande* översyn och modernisering. Riksförbundet har verkat för en sådan översyn och anser att *tillägg* bör göras med bestämmelserna om

- avlivning av smådjur,
- förbättring av djurbostäder enligt de forskningsresultat som vunnits vid forskning över djurens närmiljö i Skara,
- auktorisation av ridskolor, ridhästuthyrning etc. av liknande slag som nu sker av kennlar, hundpensionat etc.,
- förbud mot stympning av djur, exempelvis borttagande av svansar från grisar, kammar från höns etc.,
- nya bestämmelser om transport av djur på landsväg, exempelvis transport av slaktdjur till slakterier,

inrättande av särskilda tjänster för veterinärer vid vetenskapliga institutioner där försöksdjur används,

bättre satsning från statsmakternas sida, så att försöksdjur uppföds genom statliga anstalter, varigenom stölder av katter ointetgöras,

försök med hundar skulle förbjudas och ersättas om möjligt av försök med grisar.

§ 1 i djurskyddslagen behöver närmare preciseras.

Riksförbundet vill därför tillstyrka motionerna om en översyn av djurskyddslagen som bör förses med en kungörelse i likhet med vad som skett med livsmedelslag och miljövårdslag. Man skulle då kunna få större möjlighet till fortlöpande översyner respektive tillägg utan alltför stora ingrepp.

b. angående motionen 1972:567 (28.4.1972)

Riksförbundet anser att motionen bör leda till överväganden och förslag från Kungl. Maj:t. Förbundet anför vidare.

Ur djurskyddssynpunkt är det förslag som framföres i motionen intressant. De djurskyddsproblem som uppstått i den rationaliseringsvåg som vårt näringsliv genomgår och som i hög grad även berört boskapskötseln i landet är väsentliga och fordrar krafttag. Djuren får ej komma på mellanhand som följd av dåligt genomarbetade förändringar i stallmiljön, dikterade av kortsiktiga ekonomiska vinster. Det är bekant för SDR, att inom förutvarande Veterinärstyrelsen utarbetats förslag till ändringar i djurskyddslagstiftningen med syfte att alla stallar vid ny- och ombyggnader skulle bli föremål för granskning ur djurskyddssynpunkt. Införandet av en sådan granskning skulle aktivt kunna medverka till att avarter i utformning och inredning av stallbyggnader för olika husdjur effektivt skulle kunna kontrolleras. Veterinärstyrelsens förslag har hittills icke medfört några förslag från justitiedepartementet.

Det synes väsentligt att konstatera, att vår kunskap inom djurhållningsområdet är ganska klen och att mycken forskning behövs innan vi med säkerhet kan uttala oss om vilken som är svinets eller kons eller hönans optimala och riktiga miljö. Med sådan miljö vill vi då avse den som ur etologisk och sundhetssynpunkt är mest ideal. Det kan framhållas, att hittills gjorda studier av modern djurhållning ofta visat att man med tämligen små medel kan åstadkomma miljöförbättringar, som har stor betydelse för djurens elementära behov och därmed ger dem bättre trivsel. Detta leder för det mesta även till ekonomiska vinster.

Enligt motionärerna skulle en kontrollinstans inrättas, där slaktdjursuppfödare och äggproducenter mot uppfyllande av vissa miljökrav kunde erhålla särskilda intyg om djurens uppfödningförhållanden. En punkt-sanering av vissa avarter skulle otvivelaktigt kunna bli följden. Dessa kan dock åtkommas med andra medel. Det synes mer väsentligt, att man genom i första hand etologisk och veterinärmedicinsk forskning skapar en ordentlig grund för bedömning av våra husdjurs behov och vad de kräver för att leva friska. Därigenom skulle den önskan som motionärerna anger vara väsentlig och som verkligen är väsentlig i en framtid kunna uppfyllas och allmänheten få "köpa livsmedelsprodukter som härrör från friska väl behandlade djur".

SDR vill konstatera, att i Sverige utvecklats troligen världens sundaste och friskaste husdjursstock. Detta har krävt stora insatser från såväl stat som enskild, av lantbrukare och veterinärer, av forskare och administratörer. Vår djuruppfödning har emellertid i vissa hänseenden genom rationaliseringsåtgärder kommit att praktiskt få pröva uppfödningsskott, som borde kunnat förhindras om kontroll av all stallutformning och

all inredning skedde före etableringen. Detta är fullt möjligt i dag och bör genom intensifierad forskningsverksamhet snabbt kunna praktiskt tillämpas för att styra utvecklingen i rätta banor. Därigenom skulle djurskyddet bäst gagnas.